

Mothers' Lived Experience of Family Conflicts During the Covid-19 Pandemic

Neda Roshani¹, Maryam Gholamzadeh Jofreh^{2*}, Rezgar Mohammadi³

- 1) PhD Consulting Student, Islamic Azad University, Ahvaz
2) Assistant Professor, Department of Counseling, Islamic Azad University, Ahvaz
3) Assistant Professor, Department of Psychology, Islamic Azad University, Sahryar

Received: 27/07/2022 Revised: 16/01/2023 Approved: 17/02/2023

تجربه زیسته مادران از تعارضات خانوادگی در شرایط همه‌گیری بیماری کووید-۱۹

ندا روشنی^۱، مریم غلامزاده جفره^{۲*}، رزگار محمدی^۳

- ۱) دانشجوی دکترا مشاوره دانشگاه آزاد اسلامی اهواز
۲) استادیار، گروه مشاوره دانشگاه آزاد اسلامی اهواز
۳) استادیار، گروه روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی شهریار

دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۰۵ تجدیدنظر: ۱۴۰۱/۱۰/۲۶ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۲۸

Abstract

The emergence of the covid-19 resulted in extensive changes in different aspects of family life, led to family conflicts, and significantly influenced interpersonal relationships between family members, including couples and parents-children. On the one hand, family members had the opportunity to spend more time together, and on the other hand, they faced challenges and tensions. Therefore, the present study aimed to understand and describe mothers' experience of family conflicts during the Covid-19 pandemic. This qualitative study adopted a phenomenological approach to study the topic in depth. The participants comprised 15 mothers in nuclear families, selected by purposive sampling. The data were collected through in-depth unstructured interviews and analyzed using Colaizzi's seven-step method. After analyzing the data and categorizing the primary codes, two main themes—couple tensions and parent-child tensions—and six sub-themes—more presence at home, emergence of health sensitivities, conflict in relationships, dependence on the media, uncovering behavioral prohibitions, and involvement with virtual education—were extracted. The results revealed that the Covid-19 crisis affected the well-being of marital and parent-child relationships and increased various conflicts among family members. In addition, with the increase in the presence of all members at home at the beginning of the Pandemic, conflicts were intensified in families and all kinds of family violence spread among members. Therefore, considering the inevitable consequences of Covid-19 on interpersonal relationships and increase in family conflicts, it is recommended to design and plan intervention-support strategies and better understand the needs of family members to raise their awareness and improve marital and parent-child relations.

Keywords: phenomenology, marital tensions, parent-child tension, family conflict, covid-19, corona

* Corresponding author: maryam-jofreh@iauhvaz.ac.ir

Type: Research Article

چکیده

پیدایش بیماری کووید-۱۹ با تغییرات وسیع در سطوح مختلف زندگی خانوادگی، به بروز تعارض در سطح خانواده‌ها منجر شده و آثار قابل توجهی را در روابط بین فردی افراد خانواده از جمله روابط زوجی و والد-فرزند ایجاد کرد. از یک سو اعضای خانواده این فرصت را به دست آوردند تا زمان بیشتری را در کنار یکدیگر باشند و از سوی دیگر با چالش‌ها و تنش‌هایی روبه‌رو شدند. مطالعه حاضر با هدف درک و توصیف تجربه مادران از تعارضات خانوادگی در شرایط همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ طراحی گردید. روش این مطالعه کیفی و با استفاده از طرح پدیدارشناسانه به توصیف عمیق موضوع پرداخته است. شرکت‌کنندگان در این پژوهش ۱۵ نفر از مادران در خانواده هسته‌ای بودند که به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها به روش مصاحبه عمیق و بدون ساختار جمع‌آوری و با استفاده از روش هفت مرحله‌ای کلایزی تحلیل گردید. در نهایت پس از تحلیل داده‌ها و طبقه‌بندی کدهای اولیه، ۲ مضمون اصلی، تنش‌های زوجی و تنش‌های والد-فرزند و ۶ مضمون فرعی، حضور بیشتر در خانه، ظهور حساسیت‌های بهداشتی، کشمکش در مرادلات، وابستگی به رسانه، برملا شدن نایبدهای رفتاری و درگیری با آموزش مجازی استخراج شد. نتایج پژوهش نشان داد بحران ویروس کرونا به‌زیستی روابط زوجی و والد-فرزند را تحت تأثیر خود قرار داده و سبب افزایش تعارض در عرصه‌های مختلف، بین افراد خانواده گردید. همچنین در ابتدای همه‌گیری، با بالا رفتن میزان حضور تمام اعضا در خانه، تضاد در خانواده پررنگ‌تر شد و انواع خشونت خانگی میان اعضا گسترش یافت. لذا با توجه به پیامدهای اجتناب‌ناپذیر کووید-۱۹ بر روابط بین فردی و افزایش تعارضات خانوادگی، طراحی و برنامه‌ریزی راهبردهای مداخله‌ای-حمایتی و شناخت بهتر نیازهای افراد خانواده جهت آگاهی بخشی و بهبود روابط زوجی و والد-فرزند توصیه می‌گردد.

کلید واژه‌ها: پدیدارشناسی، تنش‌های زوجی، تنش والد-فرزند، تعارض خانوادگی، کووید-۱۹، کرونا

* نویسنده مسئول: maryam-jofreh@iauhvaz.ac.ir

نوع مقاله: پژوهشی

مقدمه

شروع کرونا و زمان حضور اعضاء خانواده با یکدیگر توجه به موضوع تعارضات و تنش‌های خانوادگی را در کانون توجه قرار داده است. نظام خانواده علی‌رغم کانون آسایش و آرامش بودن، گاهی اوقات محل برخورد عقاید، نگرش‌ها و تعارضات بین فردی نیز می‌باشد (Pasha Sharifi & Tavakkoli, 2020). در واقع می‌توان گفت، تعارض در روابط نزدیک اجتناب ناپذیر به نظر می‌رسد به گونه‌ای که می‌توان از تعارض به عنوان رایج‌ترین پدیده‌ی موجود در روابط انسان‌ها نام برد (Adkoli & Pawar, 2020). تعارض در خانواده زمانی اتفاق می‌افتد که نیازها، اهداف یا ارزش‌های دو یا چند نفر با هم متفاوت باشد و اغلب با احساساتی نظیر خشم، درماندگی، اضطراب و ترس همراه است (Dubrin, 2004). به این معنا که فرد بین اهداف، نیازها یا امیال شخصی خود و طرف مقابلش ناهمسانی و ناهمخوانی می‌بیند (Callian & Siewgeok, 2009).

در نظام خانواده تعارض زوجی را می‌توان به عنوان یک حالت تنش‌زا بین زوجین برای انجام نقش‌های مختلف در زندگی زناشویی تعریف کرد (Tolorunleke, 2014). در بسیاری از موارد این تعارض‌ها مفید بوده و موجب رشد خانواده می‌شود این در صورتی است که زوجین بتوانند به شیوه‌ی مثبتی تعارضات را مدیریت کنند و توانایی حل آن را داشته باشند (Siffert & Schwarz, 2010). در واقع تعارض زوجی زمانی به‌وجود می‌آید که زوجین با تصمیمات مشترکی که می‌گیرند، درجات مختلفی از استقلال و همبستگی را نشان دهند و ممکن است در این شرایط تفاوت‌هایی با هم داشته باشند. این تفاوت‌ها را می‌توان روی یک پیوستار از تعارض خفیف تا تعارض کامل طبقه‌بندی کرد. گلاس، نیز تعارض زناشویی را ناشی از ناهماهنگی زن و شوهر در نوع نیازها و روش‌های ارضاء آن و در مواردی خودمحموری، اختلاف در خواسته‌ها، طرح‌واره‌های رفتاری و رفتار غیرمسئولانه نسبت به ارتباط زناشویی و ازدواج می‌داند (Pasha Sharifi & Tavakkoli, 2020).

نوع دیگری از تعارضات خانوادگی، تنش‌های والد - فرزندی است. از آنجا که خانواده اولین بافت تأثیرگذار بر فرایند اجتماعی شدن و تحول فرد است، متغیرهای مربوط به خانواده در تبیین مشکلات سازگاری فرزندان با والدین نقش بسیار زیادی دارند (Chiu et al., 2017). Beyens & Beullens (2016) عامل ایجاد تعارض والد-فرزندی را سرکشی فرزندان علیه محدودیت‌های والدین و یا مخالفت والدین با عملکرد فرزندان می‌دانند. هر اندازه میزان تعارض بین والدین و فرزندان بیشتر باشد، میزان هیجانات منفی و مشکلات رفتاری در آنان بیشتر می‌شود. گاهی تعارض با والدین می‌تواند به‌عنوان بخش عادی روابط خانوادگی محسوب شود و این درگیری‌ها به رشد و استقلال بینجامد اما تعارض زیاد والدین با فرزندان گاهی می‌تواند نتیجه عکس داشته و به روند رشد سالم روان‌شناختی فرزندان آسیب برساند و آن‌ها را دچار مشکلات درونی و بیرونی نظیر اعتماد به نفس پایین و مشکل در سلامت جسمانی و روانی گرداند، بنابراین روشی

که در تعارض بکار گرفته می‌شود، کیفیت آن را به‌عنوان مخرب یا مفید بودن تعیین می‌کند (Khezri et al., 2021).

از سوی دیگر شیوع بیماری کووید-۱۹ (Covid-19) به طور غیر منتظره‌ای باعث ایجاد تغییرات ناگهانی در زندگی روزمره خانواده‌ها شد. افراد خانواده در این شرایط در معرض هجوم وسیعی از اطلاعات و مقادیر زیادی استرس و اضطراب قرار گرفتند. فاصله‌گذاری اجتماعی، ماندن‌های طولانی مدت در خانه و محدودیت‌های اعمال شده نیز، آن‌ها را با یک چالش بزرگ در این زمینه روبه‌رو کرد (Wang et al., 2020). ماندن در خانه، همانطور که از نظر جسمی برای جلوگیری از مبتلا شدن کمک کننده بود، اما از لحاظ روحی نیز بر افراد تأثیر گذاشته و باعث رشد احساسات منفی، تشدید تعارضات، رشد رفتارهای وسواسی پیرامون بدن و شستشو و دغدغه‌های فکری پیرامون به خطر افتادن سلامت خانواده گردید (Khodabakhshi-koolae, 2020).

برخی پژوهش‌ها نشان داده‌اند خشونت خانگی در دوره کووید-۱۹ نسبت به قبل از این بیماری افزایش یافته است و زوجین مشکلاتی مانند تعارضات زناشویی، درک نکردن همدیگر و دعوای لفظی را در این شرایط گزارش دادند (Abujilban et al., 2021). بر این اساس، بسیاری از والدین تغییرات منفی در حالات عادی و روانی کودکان خود، طی تعطیلی مدارس را مشاهده کردند. به مدت طولانی در خانه ماندن، استفاده‌ی بیشتر از فناوری‌های جدید ارتباطی و اثر آن بر روی الگوی خواب کودکان، باعث شد، سطح استرس و تحریک‌پذیری والدین افزایش یابد (Orgiles et al., 2020). درحالی که والدین انعطاف‌پذیر و سازگار ممکن بود محدودیت‌ها را به عنوان یک فرصت برای گذراندن اوقات با کیفیت‌تر در کنار خانواده تلقی کنند، اما در بسیاری موارد، قرنطینه شدن، انسجام و رفاه افراد خانواده را تهدید کرد و آن‌ها را با افزایش درگیری‌های حل نشده در خانواده مواجه ساخت (Fegert et al., 2020).

در این شرایط فضای شخصی هر یک از اعضای خانواده و فعالیت‌های اجتماعی و اوقات فراغت کاهش یافت و باعث افزایش سطح استرس در بین اعضای خانواده شد. این امر به‌ویژه برای خانواده‌هایی که در خانه‌های کوچک‌تر زندگی می‌کردند چالش‌برانگیز بود (Da Silva et al., 2020). بنابراین افزایش تعامل با اعضای خانواده به جای فراهم کردن محیط امن و حمایتی بین اعضای خانواده اغلب به محیطی برای تعارض و تنش بین اعضای خانواده بدل گشت. همچنین خشونت در خانواده و کودک آزاری نیز معمولاً در هنگام حس شدن در خانه افزایش پیدا کرد و بازتاب آن در رسانه‌ها به شکل فراوانی خشونت خانگی گزارش شد (Lee et al., 2020). در یک مطالعه مقطعی در کشور آردن که به بررسی تغییرات شیوه زندگی در طول قرنطینه کووید-۱۹ در میان مادران آردنی پرداخت، مادران افزایش خشونت خانگی و افزایش زمان اختصاص یافته برای آموزش کودکان در خانه را گزارش دادند. تأثیر تعطیلی مدارس بر خانواده‌ها، فوق‌العاده بود به طوری که خانه‌ها تبدیل به مدرسه و مادران به اجبار معلم خانگی شدند (Malkawi et al., 2021). همه‌گیر بودن بیماری کووید-

روش

هدف از پژوهش حاضر، توصیف تجارب مادران از تعارضات خانوادگی در شرایط همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ می‌باشد. در این مطالعه از روش کیفی و رویکرد پدیدارشناسی استفاده شد. مشارکت‌کنندگان در این مطالعه ۱۵ نفر از مادران در خانواده هسته‌ای بودند که به گفته خودشان تجربیاتی از تعارضات خانوادگی در شرایط همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ داشتند. جغرافیای پژوهش به دلیل تنوع قومیتی شهر اهواز انتخاب شد و مصاحبه‌ها در سال ۱۴۰۰ انجام پذیرفت. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان در این مطالعه، نمونه‌گیری به روش هدفمند انجام شد. معیارهای انتخاب نمونه‌گیری در این مطالعه شامل، مادر بودن در خانواده هسته‌ای، دارای تجربه تعارضات خانوادگی در شرایط همه‌گیری بیماری کووید-۱۹، علاقمند به مشارکت در پژوهش و دارای سواد شناختی لازم جهت در اختیار قرار دادن تجارب خود به پژوهشگران در نظر گرفته شد. از آنجایی که در پژوهش کیفی تجربه افراد مهمترین مسئله جهت ورود به پژوهش می‌باشد، بدین ترتیب اظهار نظر خود مشارکت‌کنندگان مبنی بر وجود تعارض ملاک ورود به پژوهش می‌باشد. در این مطالعه نیز قبل از انجام مصاحبه اصلی با مشارکت‌کنندگان، یک مصاحبه جهت آشنایی بیشتر انجام پذیرفت تا از کسانی در این پژوهش دعوت به عمل آید که به گفته خودشان با شیوع کرونا و قرنطینه خانگی شاهد افزایش مشاجرات و درگیری‌هایی در خانواده بودند و تمایل دارند تجربیات خود را با مصاحبه‌گر به اشتراک بگذارند.

جهت جمع‌آوری داده‌ها در این مطالعه از مصاحبه‌های عمیق همراه با سوالات بازپاسخ استفاده گردید. از آنجایی که ابزار پژوهش در این مطالعه مصاحبه می‌باشد، مصاحبه‌گر به‌عنوان بخشی از وظایف حرفه‌ای و پژوهشی خود از قبل به مطالعه کتاب‌هایی در زمینه انواع روش مصاحبه و کاربرد آن در مسائل پژوهشی پرداخته است؛ ضمن اینکه در طی انجام این مطالعه از راهنمایی دو پژوهشگر دیگر این مطالعه که مسلط به مصاحبه و مطالعه کیفی هستند استفاده شد. بدین ترتیب مصاحبه عموماً با یک سوال کلی و مشترک بین شرکت‌کنندگان به این شرح که «طی صحبت قبلی، شما گفتید در زندگی خانوادگی خود در شرایط همه‌گیری کرونا بحث و درگیری داشتید، می‌شود از چگونگی بحث‌ها و درگیری‌هایی که در خانواده شما به‌وجود آمد بگویید؟» آغاز شد و پاسخ مشارکت‌کننده راهنمای سوالات بعدی بود. پژوهشگر پاسخ‌های مادران را عمیقاً گوش داده و در صورت لزوم از سوالات پیگیرانه از قبیل «می‌شود در این مورد بیشتر توضیح دهید؟»، «می‌توانید در این مورد یک مثال بزنید؟» و «آیا منظورتان از این گفته این است که...؟» در طول مصاحبه استفاده شد، زیرا هدف رسیدن به عمق تجربی‌های مادران از تعارضات خانوادگی در شرایط همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ بود.

بیش از نیمی از مصاحبه‌ها به صورت حضوری و تعداد محدودی از مصاحبه‌ها، به دلیل شرایط همه‌گیری بیماری کرونا به صورت تلفنی انجام پذیرفت. هر مصاحبه در این مطالعه بین ۳۵ تا ۵۵ دقیقه به طول انجامید و روند مصاحبه‌ها تا زمان رسیدن به اشباع داده‌ها یعنی تا زمانی ادامه یافت

۱۹ در کشورهای جهان، سلامت روان‌شناختی و جسمی افراد جوامع مختلف را به خطر انداخت و به دلیل ماهیت وسیع انتشار این بیماری تأثیرات بسیاری بر روابط فردی، خانوادگی و اجتماعی مردم به‌وجود آورد. بدین ترتیب قرنطینه خانگی، تعطیلی مشاغل و مدارس به اجبار سبک زندگی غیر طبیعی را به خانواده‌ها تحمیل کرد (Brooks et al., 2020). همچنین اقامت طولانی در خانه و بیکاری برخی اعضای خانواده، به‌ویژه مردان موجب شده تا خشونت خانگی در برخی خانواده‌ها به طور قابل توجهی افزایش یابد (Van Gelder et al., 2020).

Salimi et al. (2021) نیز در پژوهش خود نشان دادند که اعتیاد به اینترنت در دوران کرونا بر تعارضات خانوادگی اثر گذار بود. بدین شکل که استفاده آسیب‌زا از اینترنت باعث شد تا افراد سطحی از استرس را تجربه کنند و این استرس به مرزهای زناشویی و خانوادگی آن‌ها وارد شد و تعارضات خانوادگی را برایشان به ارمغان آورد. در واقع شرایط استرس‌زایی که بیماری کرونا ایجاد کرد باعث شد تا برخی از افراد برای تسکین خود به سمت روابط فرا زناشویی کشیده شوند و در این میان فضای اینترنت و استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌توانست تسهیل‌کننده خیانت زناشویی گردد (Coop Gordon & Mitchell, 2020). از طرفی به دنبال شیوع ویروس کرونا و اعمال سیاست‌های فاصله اجتماعی، محدودیت‌هایی در روابط اجتماعی ایجاد شد و همین اقدامات محدود کننده، افراد را از شبکه‌های حمایتی خود جدا کرد و آن‌ها را با عملکرد ضعیف‌تر در روابط بین فردی مواجه ساخت (Brock & Laifer, 2020). بدین ترتیب خانواده به عنوان یک سیستم پویا تحت تأثیر انواع مختلفی از بحران‌های ناشی از همه‌گیری قرار گرفت. که می‌بایست سیستم خود را با موقعیت اجتماعی جدید هماهنگ می‌ساخت.

طبق آنچه مرور شد پژوهش‌ها نشان داد تعارضات خانوادگی یکی از مسائل اصلی همه‌گیری کرونا به‌شمار می‌رود و به نظر می‌رسد پیامدهای بسیاری داشته است که برخی از آن‌ها به دلیل عدم بررسی اغلب ناشناخته و مبهم باقی مانده است. بنابراین باتوجه به اهمیت خانواده و جایگاه آن به عنوان «مأمّن آرامش» در فرهنگ ایران زمین، همچنین تأکید بر اهمیت قداست این نهاد مهم و اولیه، ضروری است در شرایط همه‌گیری به تجربیات افراد خانواده در مورد تعارضات رخ داده در خانوار توجه شود. بدین ترتیب در این پژوهش از مادران خانواده به‌عنوان مشارکت‌کننده استفاده شد چرا که مادران در خانواده نقشی محوری و آرامش دهنده داشته و مدیریت خانواده و رسیدگی به سایر اعضای خانواده در اکثر مواقع بر عهده آن‌هاست. همچنین با توجه به اینکه پژوهشی که به صورت مجزا، اختصاصی و عمیق این شرایط را از دیدگاه مادران خانواده مورد واکاوی قرار دهد یافت نشده، مطالعه حاضر با روش کیفی و رویکرد پدیدارشناسانه سعی دارد با جستار در درون خانواده و با نگاهی مادرانه تعارضات خانوادگی را مورد کنکاش قرار داده و به این پرسش اصلی پاسخ دهد که «مادران در شرایط همه‌گیری کووید-۱۹ تعارضات خانوادگی را چگونه درک کردند؟»

که داده جدیدی به اطلاعات قبلی اضافه نگردید و مصاحبه‌ها به مرحله تکرار رسیدند. زمان و مکان مصاحبه با رضایت و توافق مادران مشارکت‌کننده انجام شد. در صورت وجود ابهام در متن مصاحبه، به وسیله تماس تلفنی با مشارکت‌کنندگان ابهام موجود در مصاحبه‌ها برطرف گردید. جهت تحلیل داده‌ها از روش تحلیل هفت مرحله‌ای کالیزی مطابق با روندی که (Morrow et al. 2015) به آن پرداختند استفاده شد. بدین ترتیب که در مرحله اول، متن رونویسی شده هر مصاحبه چندین بار خوانده شد تا یک معنای کلی درباره محتوای آن بدست آید. مرحله دوم نیز با استخراج عبارات و جملات مهم در قالب نقل قول از متن مصاحبه آغاز شد و در ادامه کار، کنار این نقل قول‌ها کد متن رونویسی شده، شماره صفحه و خط مورد نظر نوشته شد. در مرحله سوم به استخراج واحد معنایی از نقل قول‌ها پرداخته شد و مفهوم عبارات مهم، به گونه‌ای توضیح داده شدند که توصیف جامعی را ارائه دهند. در مرحله چهارم، تمام واحدهای معنایی در طبقاتی که ساختار منحصر به فردی از مضامین فرعی می‌باشند طبقه‌بندی شدند، یعنی هر مضمون فرعی به گونه‌ای طبقه‌بندی شد که تمام واحدهای معنایی آن، مسئله خاصی را منعکس می‌کرد و از ادغام مضامین فرعی با هم، مضامین اصلی و مجزا تشکیل شد. بنابراین در این مرحله سیر تکاملی واحدهای معنایی به ترتیب در قالب طبقات و بعد مضامین فرعی و در پایان مضامین اصلی قرار گرفت. در مرحله پنجم تمام مضامین استخراج شده در قالب یک توصیف جامع ارائه و با ادغام تمام مضامین، ساختار کلی پدیده مورد نظر استخراج گردید. مرحله ششم با توصیف ساختار اساسی پدیده به صورت واضح و شفاف آغاز گردید و در ادامه کار، تقلیل یافته‌ها شامل حذف توصیفات زائد، نامناسب و اغراق‌آمیز از کل متن و تلاش به منظور تأکید بر ساختار بنیادین پژوهش صورت گرفت. در مرحله هفتم و آخرین مرحله، اعتباریابی نتایج صورت پذیرفت و یافته‌های بدست آمده در اختیار تعدادی از مادران شرکت‌کننده قرار گرفت و نظرات آن‌ها از طریق تلفن و پیام نوشتاری دریافت شد.

به منظور اطمینان از صحت داده‌ها از شاخص اعتبار Lincoln & Guba (1985) استفاده شد. بدین ترتیب جهت اطمینان از قابلیت اعتماد داده‌ها، زمان کافی و مناسب برای ایجاد رابطه حسنه با مشارکت‌کنندگان

جهت جمع‌آوری داده‌ها اختصاص داده شد. همچنین یکی از گام‌های اصلی جهت اعتبار داده‌ها، بدست آوردن ضریب توافق میان نتایج تحلیل داده‌های مصاحبه‌گر و تحلیل افراد دیگر از مصاحبه‌های انجام شده از مشارکت‌کنندگان می‌باشد، بدین ترتیب مصاحبه‌ها بلافاصله بعد از انجام به نگارش درآمد و کار کدگذاری و طبقه‌بندی واحدهای معنایی انجام و جهت ارزیابی در اختیار دو پژوهشگر دیگر این مطالعه که از اساتید مطرح در پژوهش کیفی هستند قرار داده شد تا به صورت مستقل از سوی آن‌ها نیز ارزیابی صورت پذیرد. نتیجه ارزیابی مستقل، ضریب توافق ۸۵ درصد را نشان داد که این نکته موجب افزایش اعتبار مطالعه گردید. همچنین تمامی مضامین اصلی و فرعی حاصل از تحلیل داده‌ها نیز مورد ارزیابی مستقل و توافق هر سه پژوهشگر این مطالعه قرار گرفت. اما تکنیکی که لینکلن و گوبا آن را حیاتی‌ترین کنترل برای تثبیت اعتبار می‌دانند دریافت نظر شرکت‌کنندگان پژوهش درباره اعتبار یافته‌ها و تفسیرها می‌باشد؛ در این مطالعه متن نگارش شده مصاحبه‌ها به چند نفر از مشارکت‌کنندگان از طریق پیام‌رسان ارسال گردید تا مورد ارزیابی آن‌ها قرار گیرد که آیا متن مصاحبه مطابق با تجربه بیان شده آن‌هاست، پیگیری‌ها نشان داد متن مصاحبه از سوی مشارکت‌کنندگان مورد تایید قرار گرفته است.

برای رعایت ملاحظات اخلاقی، در آغاز مصاحبه‌ها به مشارکت‌کنندگان در مورد هدف پژوهش و محرمانه ماندن اطلاعات و حق آن‌ها برای خروج از پژوهش توضیحات کامل ارائه شد. همچنین رضایت‌نامه جهت ضبط جلسات مصاحبه نیز از مشارکت‌کنندگان اخذ گردید. جهت محرمانه ماندن اطلاعات شرکت‌کنندگان از بکار بردن نام آن‌ها در پژوهش خودداری بعمل آمد و به هر مشارکت‌کننده یک کد اختصاص داده شد.

یافته‌ها

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مادران شرکت‌کننده در جدول شماره ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: مشخصات جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان

متغیرها	طبقات	تعداد	درصد	تعداد کل
سن	۲۶ تا ۳۶	۷ نفر	۴۶.۷	۱۵
	۳۷ تا ۴۷	۵ نفر	۳۳.۳	
	۴۸ تا ۵۳	۳ نفر	۲۰	
تحصیلات	زیردیپلم	۳ نفر	۲۰	۱۵
	دیپلم	۶ نفر	۴۰	
	کارشناسی	۴ نفر	۲۶.۷	
	کارشناسی ارشد	۲ نفر	۱۳.۳	
تعداد فرزندان	۱ فرزند	۵ نفر	۳۳.۳	۱۵
	۲ فرزند	۵ نفر	۳۳.۳	
	۳ فرزند	۳ نفر	۲۰	
	۴ فرزند	۲ نفر	۱۳.۳	

بدست آمد. در نهایت جهت نمایان ساختن تجربه مادران از تعارضات خانوادگی در شرایط همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ با ادغام مضامین فرعی، ۲ مضمون اصلی، تنش‌های زوجی و تنش‌های والد-فرزندی استخراج گردید؛ این موارد در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

ابتدا ۱۵ مصاحبه کدگذاری شدند و سپس با ادغام بسیاری از موارد مشترک، مفاهیم کلی در قالب ۲۱ مقوله طبقه‌بندی شدند. با ادغام طبقات، ۶ مضمون فرعی شامل، حضور بیشتر در خانه، ظهور حساسیت‌های بهداشتی، کشمکش در مراودات، وابستگی به رسانه، برملا شدن نبایدهای رفتاری و درگیری با آموزش مجازی

جدول ۲: طبقات، مضامین فرعی و مضامین اصلی آشکار شده از تحلیل داده‌ها

مضامین اصلی	مضامین فرعی	طبقات
تنش‌های زوجی	حضور بیشتر در خانه	تعطیلی مشاغل - کاهش ساعات اداری - تعطیلی مدارس و مهد کودک‌ها - تعطیلی مراکز تفریحی و آموزشی - کاهش مراودات اجتماعی و خانوادگی
	ظهور حساسیت‌های بهداشتی	افزایش استفاده از مواد ضدعفونی کننده و پاک‌کننده - حساسیت در شستشوی مواد غذایی و وسایل خانه - عدم تعادل در استفاده از مواد شوینده و ضدعفونی کننده
	کشمکش در مراودات	درگیری در مورد رفت و آمدهای خارج از خانه - نگران از انتقال بیماری به واسطه مراودات خانوادگی و شغلی - متهم کردن یکدیگر به انتقال بیماری با خروج از خانه
تنش‌های والد - فرزندی	وابستگی به رسانه	وقت‌گذرانی‌های بیش‌ازحد در فضای مجازی - غرق شدن در بازی‌های آنلاین
	برملاشدن نبایدهای رفتاری	آشکار شدن روابط نامتعارف و خارج از چارچوب خانواده - لو رفتن اعتیاد به برخی از مواد مخدر - وضوح بیشتر مشکلات عاطفی و رفتاری -
	درگیری با آموزش مجازی	خستگی و کلافگی مادران از آموزش مجازی - بی‌زاری پدران از تبدیل شدن خانه به مدرسه - بد رفتاری والدین با کودکان در جریان آموزش - عدم حرف‌شنوی فرزندان از والدین در امر آموزش - ایجاد رقابت‌های مادرانه در جریان آموزش مجازی

تا افراد خانواده نسبت به رفتارهای هم حساس‌تر شوند و واکنش‌ها در برابر رفتارهای یکدیگر شدیدتر از گذشته گردید.

مضامین فرعی

مضامین فرعی حاصل از تحلیل داده‌ها شامل حضور بیشتر در خانه، ظهور حساسیت‌های بهداشتی، کشمکش در مراودات، وابستگی به رسانه، برملا شدن نبایدهای رفتاری و درگیری با آموزش مجازی که با توجه به جدول شماره ۲، برای هر دو مضمون اصلی (تنش‌های زوجی و تنش‌های والد-فرزندی) مضامین مشترکی هستند.

حضور بیشتر در خانه

تجربیات مادران شرکت‌کننده نشان داد، به دلیل تعطیلی مدارس و کاهش ساعات اداری شاهد افزایش حضور همسر و فرزندان در خانه بودند همین حضور بیشتر افراد در فضای کوچک خانه آغازی بود بر کشمکش‌های خانوادگی «قبل از کرونا پسر اهل موندن توی خونه نبود مدام با دوستاش بیرون بود، پدرش هم سرکار می‌رفت به همین خاطر کمتر همدیگر رو میدیدن بحث کمتری هم توی خونه بود ولی از وقتی کرونا شیوع پیدا کرد، پسر مجبور بود توی خونه بمونه چون یک جوون بیکار هست به خاطر رفتاراش هر روز با پدرش بحث داشت. همسرم بهش گیر میداد

مضامین اصلی: تنش‌های زوجی و تنش‌های والد-فرزندی

با شیوع همه‌گیری ویروس کرونا و الزام به قرنطینه شدن در خانه، علی‌رغم اینکه خانواده این فرصت را بدست آورد تا زمان بیشتری را کنار یکدیگر بگذرانند ولی از طرف دیگر این موضوع، زمینه‌ای برای نمایان شدن تعارضات خانوادگی گردید. قبل از کرونا خانواده‌ها روابط اجتماعی گسترده‌تری داشتند و اعضای خانواده با داشتن تفریحات، تخلیه هیجانی می‌شدند؛ اما در طی همه‌گیری کووید-۱۹ نظام خانواده بسته‌تر و نگرانی از بیماری افراد را تحریک‌پذیرتر از گذشته ساخت. استرس مضاعف و نبود مهارت در مدیریت، اوضاع را بحرانی‌تر کرد و باعث افزایش میزان کشمکش‌های خانوادگی گردید.

مواردی همچون محدودیت‌های کرونایی، تعطیلی مدارس و کاهش ساعات اداری با قرار دادن افراد خانواده به مدت طولانی در کنار هم موجب بروز مشکلاتی در خانواده‌ها شد. از دیدگاه مادران حضور بیشتر همسر و فرزندان در خانه باعث ایجاد کشمکش در عرصه‌ی رعایت مسائل بهداشتی، مراودات اجتماعی و خانوادگی گردید. از سوی دیگر آموزش مجازی و فضای مجازی، محیط محدود خانه را عرصه‌ای برای یکه‌تازی خود قرار داد. در این میان، مادران شاهد برملا شدن نبایدهای رفتاری فرزندان و همسر خود در محیط خانه شدند. همین امر موجب شد

که چرا همش سرت توی موبایله، چرا شب بیداری، صبح خوابی، همش تو خونه از این جور بحث و درگیری‌ها بود (مشارکت‌کننده شماره ۴)».

ظهور حساسیت‌های بهداشتی

استرس ابتلا به کرونا و وسواس بیش از حد در خصوص رعایت نکات بهداشتی از دیدگاه مادران یکی از اصلی‌ترین موارد اختلاف در ایام همه‌گیری کووید-۱۹ عنوان شد. سهل‌انگاری یکی از اعضای خانواده در رعایت نکردن نکات بهداشتی گاهی باعث می‌شد نوعی هراس ناشی از ابتلا به بیماری در افراد خانواده شکل گیرد و به دنبال آن ناسازگاری زوجی و والد-فرزندی ایجاد شود. طبق تجربه مادران، مشاجره لفظی بر سر رعایت مسائل بهداشتی و اختلاف نظر درباره اولویت نکات بهداشتی بیشترین اختلاف نظر زوجین در این شرایط به‌شمار می‌رفت. به این ترتیب که یکی از زوجین حساسیت کافی برای رعایت و به‌کارگیری دستورالعمل‌های بهداشتی را داشته اما زوج دیگر ممکن بود که به آن اندازه حساسیت اعمال نکند و سهل‌انگاری او منجر به ایجاد تعارض در خانواده شود. «همسر اصلاً توی این شرایط مسائل بهداشتی رو درست رعایت نمی‌کرد. مثلاً می‌رفت خرید می‌کرد پلاستیک میوه‌ها رو که از بیرون آورده بود می‌گذاشت روی آپن یا روی کابینت من خیلی ناراحت می‌شدم می‌گفتم اینجا نون میزارم، مواد غذایی میزارم بعد شما پلاستیک میوه رو که هزار جا زمین گذاشتی تا آوردی خونه درست میزاری جایی که من نون و مواد غذایی میزارم. باور کن روزی چند بار سر همین مسئله با هم درگیر می‌شدیم. یک بار هم سر همین مسئله چند روز با هم قهر کردیم ولی باز هم فایده‌ای نداشت (مشارکت‌کننده شماره ۱۳)».

کشمکش در مرادوات

قبل از کرونا افراد خانواده روابط اجتماعی و خانوادگی گسترده‌تری داشتند، گذران اوقات فراغت با دوستان و سرزدن به خویشاوندان جزئی از زندگی خانوادگی را تشکیل می‌داد و اعضای خانواده با داشتن این تفریحات تخلیه هیجانی بیشتری داشتند. اما در شرایط کرونایی نظام خانواده بسته‌تر و رفت و آمدهای خانوادگی کمتر شد.

در این دوران روابط خانوادگی و اجتماعی افراد دستخوش تغییر و تحولات بسیاری گشت و ارتباط با خویشاوندان محدودتر شد. سرایت بیماری از خانواده مبدأ و بالعکس، در این شرایط مسئله‌ساز شد و دست‌آویزی گشت برای بروز بیشتر بحث‌های زوجی. «یکبار مادر شوهرم تلفنی گفت که دخترش بیمار شده ولی گفت نمی‌خواه به پسر من چیزی بگی، من هم گفتم باشه. از

ترس اینکه همسر من نره پیش خواهرش و مریض نشه چیزی بهش نگفتم. چون می‌دونستم که واقعا حال خواهر شوهرم خیلی بد هست و نیاز به کمک داره. تا اینکه فردای اون روز شوهرم خیلی عصبانی بهم گفت چرا بهم نگفتی خواهرم مریض شده لااقل می‌رفتم سراغش. گفتم والا مادرت گفت چیزی بهت نگم و بعدش بحثمون بالا گرفت. بعد از چند روز همسر من به بهانه خرید میره بیرون، پسر من رو هم با خودش می‌بره. بعد متوجه شدم که رفته خونه مادرش. ناراحتی من اینه که تازه چند روز از بیماری خواهر شوهرم گذشته بود و برای سلامتی بچه‌ام نگران بودم. وقتی شوهرم از مهمونی برگشت خیلی ناراحت بودم و همش ترس این رو داشتم مبادا پسر من مریض شده باشه، همین مسئله باعث شد بین من و خانواده شوهرم بحث پیش بیاد (مشارکت‌کننده شماره ۹)».

وابستگی به رسانه

در شرایط کرونایی وقتی افراد خانواده مجبور به ماندن در خانه شدند زمینه گرایش به استفاده بیشتر از اینترنت برایشان فراهم آمد. افراد خانواده برای رهایی از تهایی و جبران عدم فعالیت‌های خارج از خانه به سمت استفاده بیشتر از رسانه (گوشی تلفن همراه، اینترنت و بازی‌های آنلاین) گرایش پیدا کردند و همین باعث شد تا فضای مجازی بیشتر از گذشته به مرزهای زناشویی و خانوادگی وارد شده و موجب افزایش کشمکش‌های خانوادگی گردد. اکثر مادران شرکت‌کننده در این پژوهش نگرانی خود را از اعتیاد همسر و فرزندان به فضای مجازی را غیر قابل تصور و ناخوشایند عنوان کردند «شوهرم از وقتی کرونا شیوع پیدا کرد توی گوشی‌اش بازی شطرنج داره و شبانه روز شطرنج آنلاین بازی میکنه. وقتی هم بازی آنلاین داره حق اینکه باهاش حرف بزنم رو نداریم. یکبار داشت بازی آنلاین می‌کرد من نمی‌دونستم، رفتم بهش گفتم زباله‌ها رو ببر بزار دم در، ولی میدیدم هیچ جوابی نمیده بعد از چند دقیقه حالا یا باخت می‌آورد یا هر چیزی، می‌ومد با ناراحتی و عصبانیت می‌گفت مگه نمیگم وقتی من دارم بازی می‌کنم توی بازی من صحبت نکنید و چیزی از من نخواهین. ما هم وقتی بازی آنلاین داره مجبوریم سکوت کنیم (مشارکت‌کننده شماره ۱۰)».

برملا شدن نبایدهای رفتاری

با توجه به تجارب مشارکت‌کنندگان، برملا شدن رفتارهای خارج از عرف مانند، ارتباط نامتعارف زوجین با دیگران خارج از چارچوب خانواده، برملا شدن اعتیاد به برخی مواد مخدر، مشکلات عاطفی و رفتاری فرزندان و پنهان نمودن آن‌ها از اعضای خانواده از جمله مواردی است که مادران به آن‌ها اشاره داشتند.

پژوهش حاضر با هدف توصیف تجارب مادران از تعارضات خانوادگی در شرایط همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ با رویکرد پدیدارشناسانه انجام پذیرفت. یافته‌های این مطالعه سرانجام به شناسایی دو مضمون اصلی شامل تنش‌های زوجی و تنش‌های والد-فرزندی و ۶ مضمون فرعی شامل حضور بیشتر در خانه، ظهور حساسیت‌های بهداشتی، کشمکش در مراودات، وابستگی به رسانه، برملاشدن نایدهای رفتاری و درگیری با آموزش مجازی منجر گردید.

با توجه به تجارب مادران، حضور اجباری در خانه موجب افزایش تعارضات خانوادگی در قالب خشونت‌های کلامی، هیجانی و فیزیکی گردید و به یکی از چالش‌های همه‌گیری کرونا بدل گشت. تجمع اعضای خانواده در یک فضای فیزیکی کوچک، آزادی عمل افراد را در انجام برنامه‌های زندگی محدود کرد و موجب تداخل در مرزهای بین فردی گردید. این نتیجه از پژوهش حاضر با مطالعه Lee et al. (2020) همخوانی دارد. آن‌ها نیز به این نتیجه دست یافتند که تجمع اعضای خانواده در فضای کوچک خانه آزادی عمل فردی را در انجام برنامه‌های زندگی محدود کرد. در تبیین این نتایج می‌توان گفت در شرایط همه‌گیری، هر خرده رفتاری در فضای کوچک خانه یک نوع بی‌نظمی تلقی می‌شد و براحتی به چشم می‌آمد. از سوی دیگر، کاهش فضای شخصی افراد، مرزهای بین فردی را خدشه‌دار ساخت و افراد خانواده برای دفاع از آن زبان به اعتراض گشودند.

همچنین این پژوهش نشان داد، تعطیلی و کاهش ساعات کاری و حضور بیشتر همسران در خانه باعث تشدید تعارضات زوجی شد و ناسازگاری زوجین را به دنبال داشت. Van Gelder et al. (2020) نیز به این نکته اشاره داشتند که اقامت طولانی در خانه و بیکاری برخی اعضای خانواده، به‌ویژه مردان موجب شد تا خشونت خانگی در برخی خانواده‌ها به طور قابل توجهی افزایش یابد؛ همچنین در مطالعه‌ای که توسط Bradbury-Jones & Isham (2020) انجام شد این نتیجه حاصل آمد که «ماندن در خانه» به دلیل ویروس کرونا، بدون شک موجب پویایی‌های قدرت می‌شود و می‌تواند موجب خشونت زناشویی شده و خانه را به مکان ناامنی تبدیل کند. در بین زوج‌هایی که پویایی‌های قدرت زیاد است و اعضا همواره سعی دارند تا قدرت و کنترل را در دست داشته باشند، این در خانه ماندن می‌تواند فضای بیشتری را برای مبارزه بر سر قدرت فراهم آورد و باعث افزایش تعارضات بین آنان شود (Salimi et al., 2021). چرا که در این شرایط افراد خانواده نیازمند آرامش بودند، در حالی که فضای خانوادگی و اجتماعی آرامش را از آنان سلب می‌کرد. از سوی دیگر وقتی افراد در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند احتمال دارد نقطه نظرات آن‌ها با هم متفاوت باشد و اگر بخواهند روی دیدگاه خودشان اصرار ورزند احتمال بروز تنش و کشمکش بین آن‌ها افزایش خواهد یافت.

این پژوهش نشان داد بسیاری از مادران تحت تأثیر افزایش شستشوها و مراقبت از فرزندان در برابر بیماری، نسبت به رعایت بهداشت حساس‌تر شدند از طرفی کم توجهی پدران و فرزندان به اصول بهداشتی و مشارکت پایین آن‌ها در امور خانداری زمینه اختلاف‌های خانوادگی را فراهم آورد و

شرایط کرونایی و حبس شدن در خانه، موجب آشکارسازی بعضی از رفتارهای خارج از عرف افراد خانواده شد و همین امر باعث درگیری و تبدیل شدن محیط خانه به صحنه‌هایی از درگیری لفظی و خشونت‌های خانوادگی گردید. انجام عمل خیانت و کاهش علاقه به همسر از یک سو و افشای خیانت از سوی دیگر، زمینه‌ساز تعارض گشت و خشونت زوجی را فراهم آورد. «توی همین شرایط کرونایی که همه جا تعطیل شده بود و کسی جایی رو نداشت بره، یکبار اتفاقی رفتم سرگوشی شوهرم، متوجه شدم که داره به من خیانت می‌کنه. از اون روزی که متوجه خیانت همسر شدم دیگه از نظر روحی خیلی بهم ریختم هیچ چیزی به اندازه خیانت، یک زن رو از بین نمی‌بره اون هم منی که حتی حاضر شدم کار کنم تا کمک خرج زندگی‌ام باشم و از همه خوشی‌های دنیا به خاطر زندگی‌ام گذشتم. توی همین دو سال به اندازه بیست سال پیر شدم متأسفانه وقتی هم با شوهرم در این مورد صحبت می‌کنم داد و بیداد و کتک کاری راه میندازه اصلاً به فکر آبروی خانواده نیست (مشارکت‌کننده شماره ۱۴)».

درگیری با آموزش مجازی

آموزش به صورت مجازی، حجم کار بالایی برای مادران خانواده ایجاد کرد و در نتیجه‌ای آن تعارضات زوجی و خانوادگی افزایش چشمگیری یافت. طبق گفته مادران، درس خواندن‌های مجازی فرزندان از جمله مواردی بود که باعث کلافگی والدین از حضور مدرسه در خانه شد و افزایش تعارضات زوجی و والد-فرزندی را فراهم آورد.

در این رابطه پدرانی که خسته از کار و فضای آلوده به ویروس و اخبار کرونایی بیرون بودند، با تبدیل شدن خانه به مدرسه بیش از پیش حساس و کلافه شدند و همین باعث شد تا اعتراض خود را از طریق بدخلقی با همسر و خشونت کلامی با فرزندان به نمایش بگذارند، مادر شماره ۱۱ به خوبی این شرایط را توصیف می‌کند «شوهرم از آموزش مجازی شاکی بود می‌گفت قبلاً آرامش داشتیم. راست می‌گفت بیچاره قبلاً وقتی میومد خونه می‌نشست غذای تازه می‌خورد و در آرامش استراحت می‌کرد ولی حالا به محض ورود به خونه با داد و بیداد من و گریه پسر من مواجه می‌شد. به همین خاطر بدخلقی می‌کرد و گاهی همین مسئله باعث درگیری لفظی بینمون می‌شد. آخه دقیقاً ساعتی که همسر من میومد خونه وسط کلاس درس آنلاین بود می‌بایست غذا می‌خورد و دوباره بعد از ظهر می‌رفت سرکار. من هم دیگه مثل قبل نمی‌تونستم غذا تازه جلوش بزارم مجبور می‌شدم شام غذا زیاد درست کنم که برای نهار فردا بمونه»

بحث و نتیجه‌گیری

مثال ارتباط نامتعارف زوجین خارج از چارچوب خانواده، برملا شدن اعتیاد به برخی مواد مخدر، مشکلات عاطفی و رفتاری فرزندان که این نتیجه همسو با مطالعه (Coop Gordon & Mitchell, 2020) می باشد، آنان نیز بیان کردند شرایط استرس زای بیماری باعث شد تا برخی از افراد به سمت روابط فرزانوشویی کشیده شوند و در این میان فضای اینترنت و استفاده از شبکه های اجتماعی تسهیل کننده خیانت زناشویی و زمینه ساز تعارضات زوجی شد (Salimi et al., 2021).

از سوی دیگر تعطیلی مدارس و حضور مستمر فرزندان در خانه یکی دیگر از چالش های مادران در این دوران بشمار می رفت و موجب شد تا مادران با کم حوصلگی، رخوت و تحریک پذیری هر چه بیشتر مواجه شده و درگیری های رفتاری نامناسبی با فرزندان ترتیب دهند. نتایج نشان داد آموزش به صورت آنلاین، حجم کار بالا و فشار روانی مضاعفی را برای مادران ایجاد کرد. در این شرایط مادران در کنار معلمان به نقش آفرینی در آموزش و تربیت پرداختند و به اجبار نقش مادر- معلمی را بدون اینکه به مهارت های تدریس آشنا باشند، سوای نقش خانه داری پذیرا شدند. از طرفی فرزندان نیز، به دلیل تعطیلی مدارس و گرایش به خودمختاری، رغبت چندانی به حضور مادران در مسائل تحصیلی خود نشان ندادند و همین عامل نقش مهمی در اختلافات والد- فرزندی فراهم آورد. این نتایج همراستا با پژوهش (Khezri et al., 2021)؛ Mokhtarnai et al. (2021) و Malkawi et al. (2021) می باشد. آن ها نیز به تعارضات والد- فرزندی در زمینه آموزش مجازی اشاره داشتند.

به طور کلی می توان چنین گفت وقتی اعضای خانواده با استرس های آسیب زای اجتماعی مانند همه گیری بیماری های واگیردار مواجه می شوند، بدون شک عوارض ناشی از این استرس به داخل خانواده کشیده شده و رابطه افراد خانواده حالت ناکارآمدی پیدا می کند و ممکن است تعارضات بین آن ها افزایش یابد. بدون شک کیفیت تعاملات خانوادگی بی تأثیر از شرایط اجتماع نیست و این قضیه دور باطلی را ایجاد می کند که در اثر آن استرس تجربه شده هر فرد از خانواده به دیگری منتقل می شود و در نتیجه چرخه ای از تعاملات ناکارآمد و تعارضات بین فردی را به همراه خواهد داشت.

محدودیت اصلی پژوهش، شرایط خاص همه گیری و فراهم نبودن انجام مصاحبه حضوری با تمام مشارکت کنندگان می باشد؛ به همین دلیل مصاحبه با شش نفر از مشارکت کنندگان مطالعه و همچنین پیگیری های بعدی به صورت تلفنی انجام پذیرفت. همچنین با توجه به کیفی بودن پژوهش انجام شده، محدودیت های روش کیفی از جمله غیر ممکن بودن حذف سوگیری از جانب مشاهده گر و عدم قابلیت تعمیم نتایج بر آن وارد است.

پیشنهاد می شود مهارت های حل تعارض، مهارت تأثیر گفتگو، چگونگی حمایت از هم، رعایت حریم خانوادگی و مرزهای بین فردی برای کاهش فشارهای ناشی از بحران های اجتماعی مانند همه گیری بیماری واگیردار از طریق مراکز مرتبط و نیز رسانه های جمعی به افراد خانواده آموزش داده شود. همچنین جهت توانمندسازی خانواده ها با اثرات منفی

بدین ترتیب استرس ابتلا به کرونا و وسواس بیش از حد در خصوص رعایت نکات بهداشتی، به یکی از مسائل شایع این دوران بدل گشت. در حقیقت سهل انگاری یکی از اعضای خانواده در رعایت نکردن نکات بهداشتی نوعی هراس از ابتلای اعضای خانواده به بیماری کرونا را برای مادران متصور می شد و به دنبال آن ناسازگاری در خانواده را فراهم می آورد. این نتیجه از پژوهش حاضر همسو با نتایج (Pasha Sharifi; Khezri et al., 2021)؛ Tavakkoli & (2020) می باشد، مطالعات آن ها نیز نشان داد یکی از عوامل مؤثر در تعارضات خانوادگی در شرایط کرونایی، عدم رعایت اصول بهداشتی می باشد.

محصور شدن خانواده و کاهش رفت و آمدهای اجتماعی و به تبع آن کم رنگ شدن حمایت های اطرافیان به شکل مستقیم و غیر مستقیم بر تعاملات افراد خانواده اثر گذار شد. قبل از کرونا خانواده ها روابط اجتماعی گسترده تری داشتند و اعضای خانواده با داشتن تفریحات، تخلیه هیجانی می شدند اما در طی همه گیری، نظام خانواده بسته تر و احتمال تعارض نیز افزایش پیدا کرد. از سوی دیگر هرگونه رفت و آمد یکی از اعضای خانواده حساسیت دیگر اعضای خانواده را برمی انگیزد و او را با آماجی از اتهامات روبرو می ساخت. در همین زمینه تحقیقات (Khezri et al., 2021)؛ Brooks et al. و Brock & Laifer (2020)؛ Asgari et al. (2021)؛ (2020) نشان داد که شیوع بیماری کرونا روابط فردی، خانوادگی و اجتماعی افراد را تحت تأثیر خود قرار داد و باعث بروز تنش و فاصله گرفتن افراد از یکدیگر شد.

همچنین تعارض والد- فرزندی در حوزه استفاده از رسانه و وابستگی به اینترنت از جمله مسائل مورد مناقشه والد- فرزندی در این دوران بشمار می رفت که به کرات در تجربه های مادران به این نکته اشاره شد و در مطالعه انجام شده توسط Mokhtarnai et al. (2021) نیز به این مورد اشاره شده است. استفاده زیاد از موبایل، اینترنت و انجام بازی های اینترنتی باعث شد که فرزندان از بهداشت خواب غافل شوند و این نکته نیز با اعتراض والدین همراه بود. از طرفی نگرانی مادران در رابطه با سلامت فرزندان، باعث افزایش تعارض والد- فرزندی شده و آن ها را با هم گلاویز می کرد. در این مورد می توان چنین استنباط کرد که هرگاه مادران نسبت به موضوعی حساس شده و در زمینه ای احساس نگرانی بیشتری می کردند، امکان اینکه در آن زمینه بیشتر با فرزندان وارد بحث شوند افزایش می یافت.

از سوی دیگر اعتیاد همسران به فضای مجازی از دیگر موضوعات مورد تعارض زوجین در این دوران بشمار می رفت. زیرا بسیاری از زوجین مجبور شدند در خانه بمانند و به هر دلیلی به سمت استفاده از اینترنت روی آوردند و این شرایط برای زوجینی که به اینترنت اعتیاد یا وابستگی زیاده تری داشتند زمان و فضای بیشتری را فراهم آورد. این یافته همسو با پژوهش (Salimi et al., 2021) می باشد. آن ها نیز در پژوهش خود به تأثیر اعتیاد به اینترنت در افزایش تعارضات خانوادگی اشاره داشتند.

مورد دیگری که در تحلیل داده ها پدیدار شد برملا شدن برخی رفتارهای خارج از عرف اعضای خانواده در طول همه گیری بود. به طور

همچنین پیشنهاد می‌شود پژوهشگران آتی با استفاده از روش‌های کمی به بررسی موضوع بپردازند.

منابع

- Abujilban, S., Mrayan, L., Hamaideh, S., Obeisat, S., & Damra, J. (2021). Intimate Partner Violence Against Pregnant Jordanian Women at the Time of COVID-19 Pandemic's Quarantine. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(5-6), 2442-2464.
<https://doi.org/10.1177/0886260520984259>
- Adkoli, B. V., & Pawar, S. (2020). Conflict Management and Communication. In S. C. Parija & B. V. Adkoli (Eds.), *Effective Medical Communication : The A, B, C, D, E of it* (pp. 179-186). Springer Singapore.
https://doi.org/10.1007/978-981-15-3409-6_17
- Asgari, M., Chowdari, A., & Eskandari, H. (2021). Vakavy tagarob zysthe afrad mobtala bh bymary korona dar ravabet fardy, khanvadagy va agtemaey va rahkarhay pyshgyry va kontrol asybhay ravany nashy az an [Analyzing the lived experiences of people suffering from corona disease in personal, family and social relationships and ways to prevent and control psychological damage caused by it]. *Culture of Counseling Quarterly and Psychotherapy*, 12(45), 33-52. <https://doi.org/10.22054/QCCPC.2020.53244.2453>
- Beyens, I., & Beullens, K. (2016). Parent-child conflict about children's tablet use: The role of parental mediation. *New Media & Society*, 19(12), 2075-2093.
<https://doi.org/10.1177/1461444816655099>
- Bradbury-Jones, C., & Isham, L. (2020). The pandemic paradox: The consequences of COVID-19 on domestic violence. *J Clin Nurs*, 29(13-14), 2047-2049.
<https://doi.org/10.1111/jocn.15296>
- Brock, R. L., & Laifer, L. M. (2020). Family Science in the Context of the COVID-19 Pandemic: Solutions and New Directions. *Family Process*, 59(3), 1007-1017.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1111/famp.12582>
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912-920.
[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8)
- Callian, T., & Siewgeok, L. (2009). A study of marital conflict on measures on social support and mental health. sunway university collage.
- Chiu, Y. C., Tseng, C. Y., & Lin, F. G. (2017). Gender differences and stage-specific influence of parent-adolescent conflicts on adolescent suicidal ideation. *Psychiatry Research*, 255, 424-431.
<https://doi.org/10.1016/j.psychres.2017.06.077>
- Coop Gordon, K., & Mitchell, E. A. (2020). Infidelity in the Time of COVID-19. *Family Process*, 59(3), 956-966.
<https://doi.org/10.1111/famp.12576>
- Da Silva, I. M., Lordello, S. R., Schmidt, B., & De Melo Mietto, G. S. (2020). Brazilian families facing the COVID-19 outbreak. *Journal of comparative family studies*, 51(3-4), 324-336.
<https://doi.org/10.3138/jcfs.51.3-4.008>
- Dubrin, A. J. (2004). *Applying psychology: Individual and organizational effectiveness*. prentice Hall.
- Fegert, J. M., Vitiello, B., Plener, P. L., & Clemens, V. (2020). Challenges and burden of the Coronavirus 2019 (COVID-19) pandemic for child and adolescent mental health: a narrative review to highlight clinical and research needs in the acute phase and the long return to normality. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 14(1), 20.
<https://doi.org/10.1186/s13034-020-00329-3>
- Khezri, M., Mahmoudpour, A., Vahdani, M., & Esmaili, M. (2021). Padydarshenasy modryrat tearozat valed farzand dar doran shoue vyros korovna [Phenomenology of parent-child conflict management during the coronavirus outbreak]. *Rooyesh-e-Ravanshenasi journal (RRJ)*, 10(7), 67-76. URL: <http://frooyesh.ir/article-1-2680-fa.html>
- Khodabakhshi-koolae, A. (2020). Zendegy dar qarantynh khanegy: vakavy tagarob ravan shenakhty daneshgoyan dar hamhgyry kovydy-19 [Living in home quarantine: analyzing psychological experiences of college students during Covid-19 pandemic]. *Journal of Military Medicine*, 22(2), 130-138.
<https://doi.org/10.30491/JMM.22.2.130>
- Lee, J., Chin, M., & Sung, M. (2020). How has COVID-19 changed family life and well-being in Korea?. *Journal of comparative family studies*, 51(3-4), 301-313.
<https://doi.org/10.3138/jcfs.51.3-4.006>
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. sage.
- Malkawi, S. H., Almhdawi, K., Jaber, A. F., & Alqatarneh, N. S. (2021). COVID-19 Quarantine-Related Mental Health Symptoms and their Correlates among Mothers: A Cross Sectional Study. *Maternal and Child Health Journal*, 25(5), 695-705.
<https://doi.org/10.1007/s10995-020-03034-x>
- Mokhtarnai, I., Zadeh Mohammadi, A., Panaghi, L., & Cheraghi, M. (2021). Tearozat omdh

- nogavanan irany ba valedyn dar pandmy kovyd 19 [Major Conflicts of Adolescents With Parents During the COVID-19 Pandemic in Iran]. *Journal of Family Research*, 17(3), 385-406. <https://dx.doi.org/10.52547/JFR.17.3.385>
- Morrow, R., Rodriguez, A., & King, N. (2015). Colaizzi's descriptive phenomenological method. *The psychologist*, 28(8), 643-644. <https://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/26984>
- Orgiles, M., Morales, A., Delvecchio, E., Mazzeschi, C., & Espada, J. P. (2020). Immediate Psychological Effects of the COVID-19 Quarantine in Youth From Italy and Spain [Original Research]. *Frontiers in Psychology*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.579038>
- Pasha Sharifi, H., & Tavakkoli, M. (2020). Barresy avamel va rahkarhay royaroyy ba tearozat zanashoyy hengam bohran akhbar kovyd 19 [Investigating the Factors and Strategies to Coping with Marital Conflicts in Times of Crisis of COVID-19 News]. *Family Pathology, Counseling and Enrichment*, 5(2), 95-118. DOR: 20.1001.1.24234869.1398.5.2.6.5
- Salimi, H., Haji Alizadeh, K., Ameri Siahoui, M., & Behdoost, P. (2021). Naqsh myangy stres korona dar rabeth byn aetyad bh internet ba tearozat va khoshonat zanashoyy va khanevadehy [Investigating the role of Corona stress mediators in the relationship between Internet addiction and marital and family conflict and violence]. *The Culture of counseling and psychotherapy*, 12(45), 83-100. <https://doi.org/DOI:10.22054/QCCPC.2020.53954.2480>
- Siffert, A., & Schwarz, B. (2010). Spouses' demand and withdrawal during marital conflict in relation to their subjective well-being. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28(2), 262-277. <https://doi.org/10.1177/0265407510382061>
- Tolorunleke, C. A. (2014). Causes of Marital Conflicts Amongst Couples in Nigeria: Implication for Counselling Psychologists. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 140, 21-26. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.04.381>
- Van Gelder, N., Peterman, A., Potts, A., ODonnell, M., Thompson, K., Shah, N., & Oertelt-Prigione, S. (2020). COVID-19: Reducing the risk of infection might increase the risk of intimate partner violence. *EClinicalMedicine*, 21. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2020.100348>
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S., & Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International journal of environmental research and public health*, 17(5), 1729. <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph17051729>